

ANALITIČKI IZVJEŠTAJ

Istraživanje o rodnoj ravnopravnosti, govoru mržnje prema ženama i povjerenju u institucije

na osnovu ankete „Između ravnopravnosti i stvarnosti“

Element	Opis
Tip dokumenta	Analitički izvještaj / dokazna osnova za donatorsko izvještavanje i planiranje aktivnosti
Istraživački instrument	Online anketa sa zatvorenim i otvorenim pitanjima
Ukupan broj zapisa	160 zapisa u bazi; 159 validnih/analyzabilnih odgovora nakon isključenja jednog praznog unosa
Ciljna grupa	Žene koje su učestvovalе u anketi i podijelile stavove o rodnoj ravnopravnosti, govoru mržnje i sistemu zaštite
Period obrade	2026
Napomena	Dokument je pripremljen za donatorsku komunikaciju i projektno planiranje; ne sadrži lične podatke ispitanica.

Sadržaj

1. Izvršni sažetak
2. Metodologija i ograničenja istraživanja
3. Struktura uzorka
4. Kvantitativni pregled rezultata
5. Tematska analiza otvorenih odgovora
6. Stručno tumačenje nalaza
7. Relevantnost nalaza za donatora
8. Preporuke i predložene intervencije
9. Okvir za praćenje rezultata
10. Rizici i pretpostavke
11. Zaključak
12. Aneks: kodna knjiga za kvalitativnu analizu

1. Izvršni sažetak

Sprovedena anketa sa 160 evidentiranih zapisa, od kojih je 159 validno za analizu, pokazuje da ispitanice rodnu ravnopravnost u Crnoj Gori i Rožajama doživljavaju kao oblast u kojoj postoje ozbiljni raskoraci između formalnih prava i stvarne zaštite u svakodnevnom životu. Nalazi ne ukazuju samo na pojedinačne probleme, već na ponavljajuće obrasce: patrijarhalna očekivanja, ekonomska zavisnost žena, nedovoljno povjerenje u institucije, govor mržnje i prebacivanje krivice na žene u porodičnim i društvenim situacijama.

Na pitanje da li žene i muškarci imaju jednake mogućnosti u obrazovanju, zapošljavanju i javnom životu, 64 ispitanice (40,3%) odgovorile su negativno, dok je 65 ispitanica (40,9%) odgovorilo djelimično. Samo 29 ispitanica (18,2%) smatra da jednake mogućnosti postoje. Ovaj nalaz pokazuje da većina ispitanica ne prepoznaje punu ravnopravnost kao ostvarenu društvenu praksu.

Još izraženiji nalaz odnosi se na poštovanje principa rodne ravnopravnosti u Rožajama i Crnoj Gori: 84 ispitanice (52,8%) smatraju da se principi rodne ravnopravnosti ne poštuju, dok 61 ispitanica (38,4%) smatra da se poštuju samo djelimično. Ukupno, više od devet desetina odgovora ukazuje na percepciju nedovoljne ili samo djelimične primjene principa rodne ravnopravnosti.

Govor mržnje i omalovažavanje žena predstavljaju jedan od najvidljivijih problema. Ukupno 123 ispitanice (77,4%) navode da su često svjedočile govoru mržnje ili smatraju da je on stalno prisutan. Ovaj nalaz pokazuje da nasilna, ponižavajuća ili stereotipna komunikacija prema ženama nije marginalna pojava, već dio šireg društvenog ambijenta koji utiče na osjećaj sigurnosti, dostojanstva i javne vidljivosti žena.

Posebno snažan nalaz odnosi se na društveno prebacivanje krivice na žene. Čak 120 ispitanica (75,5%) smatra da se krivica i odgovornost za različite porodične i društvene situacije uvijek prebacuje na žene, dok dodatnih 36 ispitanica (22,6%) smatra da se to dešava ponekad. Ovaj obrazac ukazuje na duboko ukorijenjene rodne stereotipe, posebno u vezi sa razvodom, roditeljstvom, porodičnim odnosima, moralnim normama, nasiljem i ekonomskim položajem žena.

Najkritičniji segment istraživanja odnosi se na povjerenje u institucije. Prosječna ocjena povjerenja u policiju iznosi 1,89 od 4, u sudove i tužilaštvo 1,84 od 4, a u centre za socijalni rad 1,89 od 4. Ovi rezultati ukazuju na nizak nivo povjerenja u institucije koje bi trebalo da budu ključni nosioci zaštite žena od nasilja, diskriminacije i govora mržnje.

Na pitanje da li su žene u Crnoj Gori dovoljno zaštićene od govora mržnje i diskriminacije, 118 ispitanica (74,2%) odgovorilo je negativno, dok 31 ispitanica (19,5%) smatra da su žene zaštićene samo djelimično. Samo 6 ispitanica (3,8%) smatra da je zaštita dovoljna. Ovaj podatak predstavlja jedan od najvažnijih signala za donatorsko planiranje, jer pokazuje da ispitanice ne problematizuju samo postojanje nasilja i diskriminacije, već i nedovoljnu funkcionalnost sistema zaštite.

Za donatorsku podršku, značaj istraživanja je u tome što jasno identifikuje četiri programska pravca: jačanje institucionalne odgovornosti, unapređenje povjerenja žena u sistem zaštite, prevenciju govora mržnje i stereotipa, te ekonomsko i socijalno osnaživanje žena kao preduslov stvarne sigurnosti i autonomije.

Element	Sažetak
Dominantan nalaz	Većina ispitanica ne prepoznaje punu primjenu rodne ravnopravnosti u svakodnevnom životu.
Najizraženiji problem	Nisko povjerenje u institucije i percepcija da žene nijesu dovoljno zaštićene od govora mržnje i diskriminacije.

Ključni društveni obrazac	Prebacivanje krivice na žene u situacijama razvoda, porodičnih problema, nasilja, roditeljstva i društvenog ponašanja.
Programska implikacija	Potrebne su kombinovane intervencije: institucionalna zaštita, edukacija, sankcionisanje govora mržnje, ekonomska podrška i rad sa zajednicom.

2. Metodologija i ograničenja istraživanja

Istraživanje je sprovedeno putem anketnog upitnika koji kombinuje zatvorena, poluotvorena i otvorena pitanja. Zatvorena pitanja omogućavaju deskriptivnu statističku obradu, dok otvorena pitanja pružaju uvid u način na koji ispitanice tumače probleme rodne neravnopravnosti, govora mržnje, institucionalne zaštite i društvenog okrivljavanja žena.

Metodološki element	Opis
Ciljna grupa	Žene koje su učestvovalе u anketi i iznijele stavove o rodnoj ravnopravnosti, institucijama, nasilju, govoru mržnje i zaštiti žena.
Veličina baze	160 evidentiranih zapisa; 159 validnih odgovora obrađenih u analizi.
Tip uzorka	Prigodni / dobrovoljni uzorak. Nalazi se ne tumače kao statistički reprezentativni za cijelu populaciju žena u Crnoj Gori.
Metod prikupljanja	Online anketni upitnik.
Metod obrade	Deskriptivna statistika za zatvorena pitanja i tematska analiza otvorenih odgovora.
Etička napomena	Analiza je rađena na agregiranom nivou, bez navođenja ličnih podataka ispitanica ili trećih lica.

2.1. Ograničenja

- Uzorak je dobrovoljan i ne omogućava generalizaciju na ukupnu populaciju žena u Crnoj Gori.
- Odgovori su samoprijavljeni i zasnovani na percepcijama i iskustvima ispitanica, što je posebno vrijedno za kvalitativnu i programsku analizu.
- Pojedina pitanja dozvoljavala su višestruke odgovore, pa tematske kategorije nijesu međusobno isključive.
- Jedan zapis u bazi nije sadržao odgovore na relevantna pitanja i isključen je iz izračuna procenata.
- Istraživanje ima visoku donatorsku i programsku vrijednost jer identifikuje obrasce nepovjerenja, prepreke u zaštiti i oblasti u kojima su potrebne ciljane intervencije.

3. Struktura uzorka

Uzorak čine ispitanice različite starosne dobi, obrazovanja, radnog statusa i mjesta prebivališta. Najzastupljenije starosne grupe su 36-45 godina i 46-60 godina, što je važno jer se radi o ispitanicama koje često imaju istovremeno iskustvo rada, porodičnih obaveza i kontakta sa institucijama.

Starosna grupa	Broj	Udio
36 - 45	53	33,3%
46 - 60	52	32,7%
26 - 35	26	16,4%
60+	14	8,8%
18 - 25	13	8,2%
< 18 godina	1	0,6%

Obrazovna struktura pokazuje da najveći dio odgovora dolazi od ispitanica sa srednjim i višim/visokim obrazovanjem, dok su zastupljene i ispitanice sa master/doktorskim obrazovanjem, osnovnim obrazovanjem i kombinovanim kategorijama.

Obrazovanje	Broj	Udio
Više/visoko	69	43,4%
Srednje	59	37,1%
Master/doktorat	24	15,1%
Osnovno	5	3,1%
Više/visoko, Master/doktorat	1	0,6%
Srednje, Master/doktorat	1	0,6%

Prema radnom statusu, najviše ispitanica je zaposleno, ali su zastupljene i nezaposlene, samozaposlene, domaćice, studentkinje i penzionerke. Ova raznolikost je značajna jer omogućava da se tema rodne ravnopravnosti sagleda i kroz radni, i kroz porodični, i kroz institucionalni kontekst.

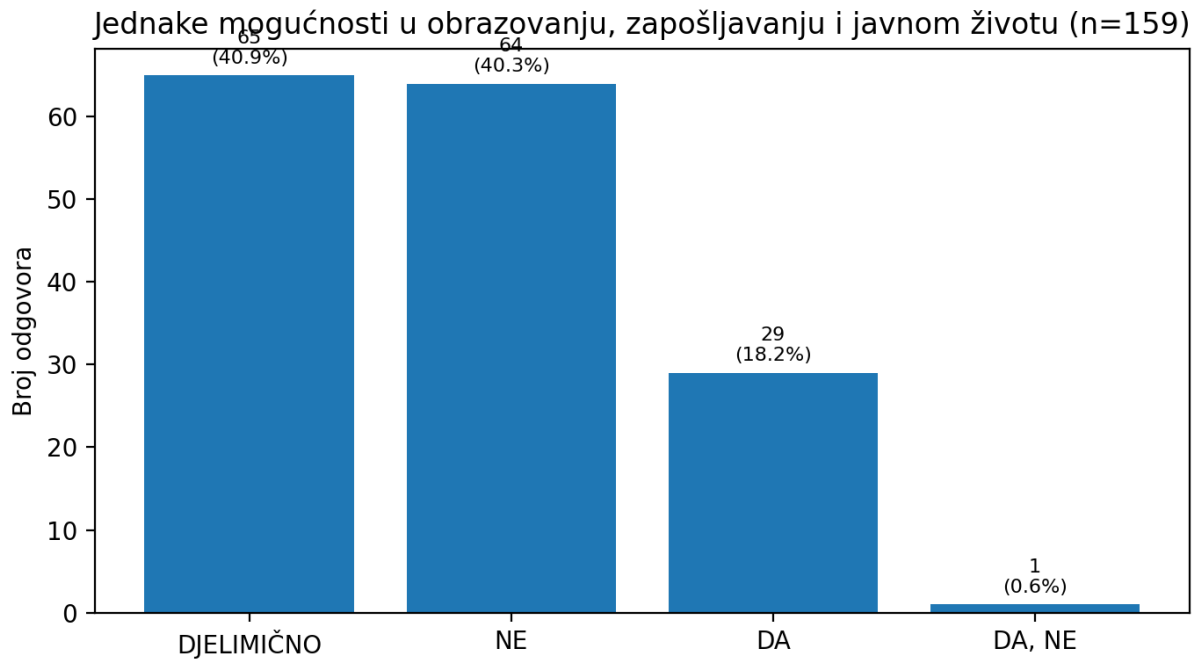
Status	Broj	Udio
Zaposlena	102	64,2%
Nezaposlena	22	13,8%
Samozaposlena	13	8,2%
Domaćica	11	6,9%
Studentkinja	4	2,5%
Bez odgovora	4	2,5%
Penzioner	1	0,6%
penziner	1	0,6%
Korisnica nadoknade za majke 3+	1	0,6%

4. Kvantitativni pregled rezultata

4.1. Percepcija jednakih mogućnosti

Na pitanje da li žene i muškarci u Crnoj Gori imaju jednake mogućnosti u obrazovanju, zapošljavanju i javnom životu, najveći dio ispitanica odgovara negativno ili djelimično. Ovaj nalaz ukazuje da ispitanice ne vide rodnu ravnopravnost kao u potpunosti ostvarenu praksu, već kao oblast u kojoj formalna prava postoje, ali su u praksi ograničena društvenim normama, ekonomskim položajem i institucionalnim slabostima.

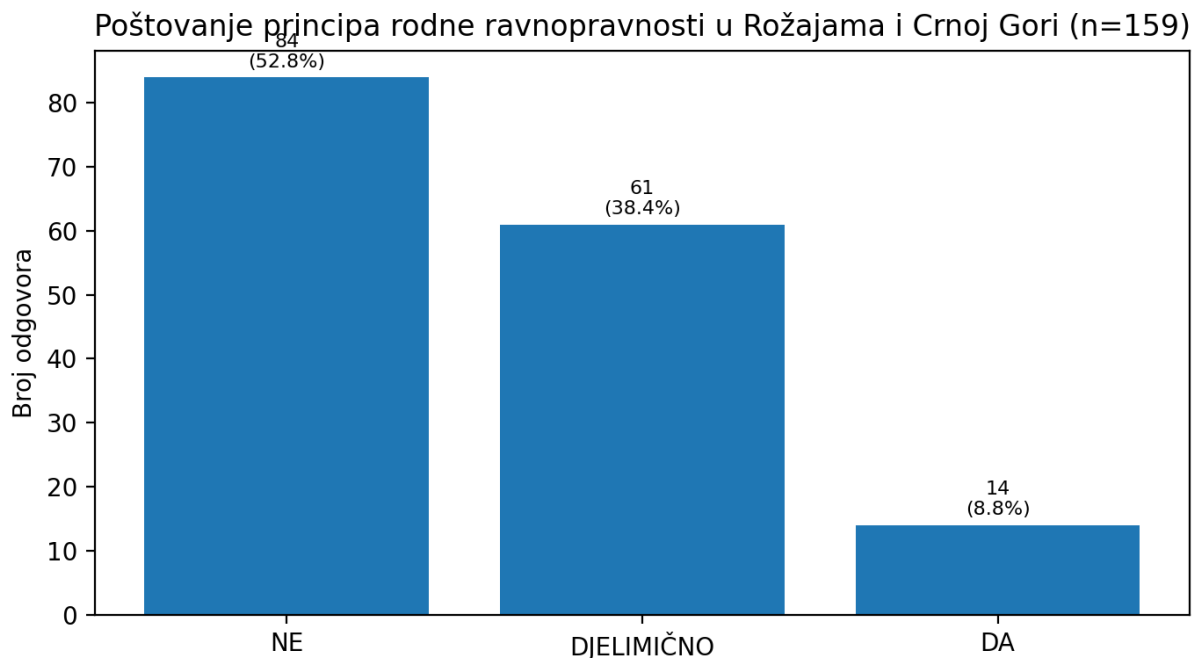
Odgovor	Broj ispitanica	Udio u validnom uzorku
DA	29	18,2%
DJELIMIČNO	65	40,9%
NE	64	40,3%
DA, NE	1	0,6%

4.2. Poštovanje principa rodne ravnopravnosti

Na pitanje da li se u Rožajama i Crnoj Gori poštuju principi rodne ravnopravnosti, većina ispitanica odgovara negativno. Kada se negativni i djelimični odgovori posmatraju zajedno, gotovo cijeli uzorak ukazuje na nedovoljnu primjenu principa ravnopravnosti.

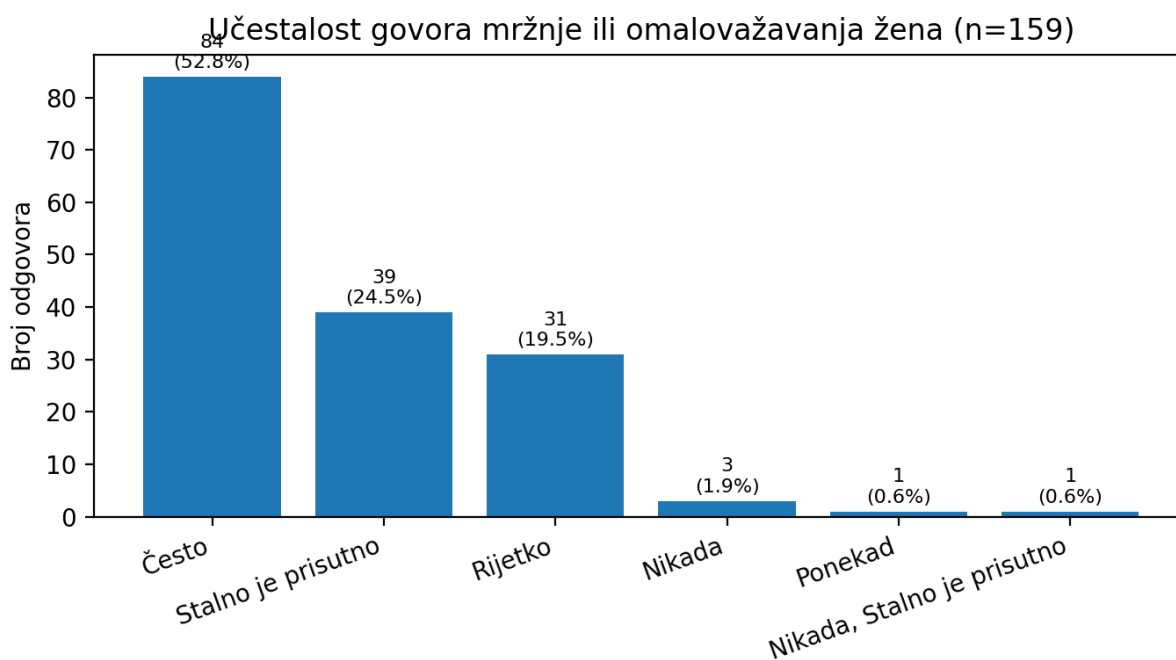
Odgovor	Broj ispitanica	Udio u validnom uzorku
DA	14	8,8%
DJELIMIČNO	61	38,4%
NE	84	52,8%

4.3. Govor mržnje i omalovažavanje žena

Odgovori pokazuju da je govor mržnje ili omalovažavanje žena u radnom okruženju, na internetu, u medijima i javnom prostoru česta ili stalno prisutna pojava za veliki dio ispitanica. Ovaj nalaz je posebno značajan jer govor mržnje ne predstavlja samo komunikacijski problem, već mehanizam društvenog disciplinovanja žena: poruka da njihov glas, izbor, javno prisustvo ili autoritet mogu biti napadnuti i umanjeni.

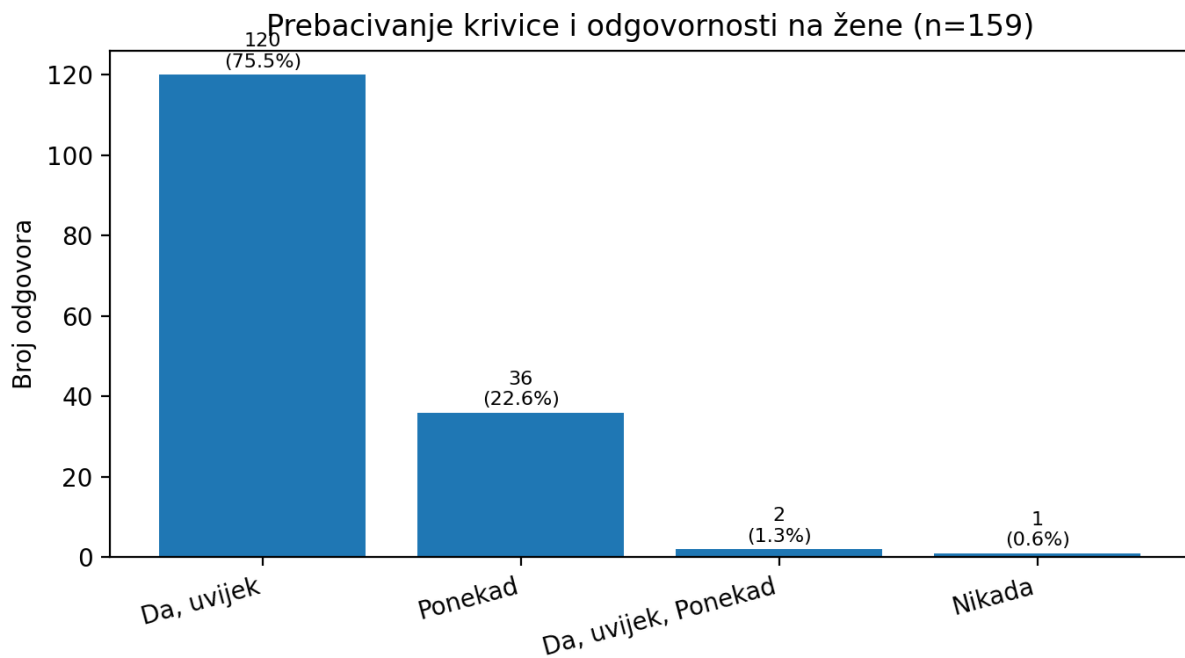
Odgovor	Broj ispitanica	Udio u validnom uzorku
Ponekad	1	0,6%
Nikada	3	1,9%
Često	84	52,8%
Stalno je prisutno	39	24,5%
Rijetko	31	19,5%
Nikada, Stalno je prisutno	1	0,6%

4.4. Prebacivanje krivice na žene

Prebacivanje krivice na žene pojavljuje se kao jedan od najjačih nalaza u cijelom istraživanju. Većina ispitanica smatra da se u društvu prečesto odgovornost za porodične i društvene probleme pripisuje ženama. Ovaj obrazac naročito je vidljiv u situacijama razvoda, roditeljstva, nasilja, ponašanja djece, moralnog prosuđivanja i ekonomskih teškoća.

Odgovor	Broj ispitanica	Udio u validnom uzorku
Da, uvijek	120	75,5%
Ponekad	36	22,6%
Nikada	1	0,6%
Da, uvijek, Ponekad	2	1,3%

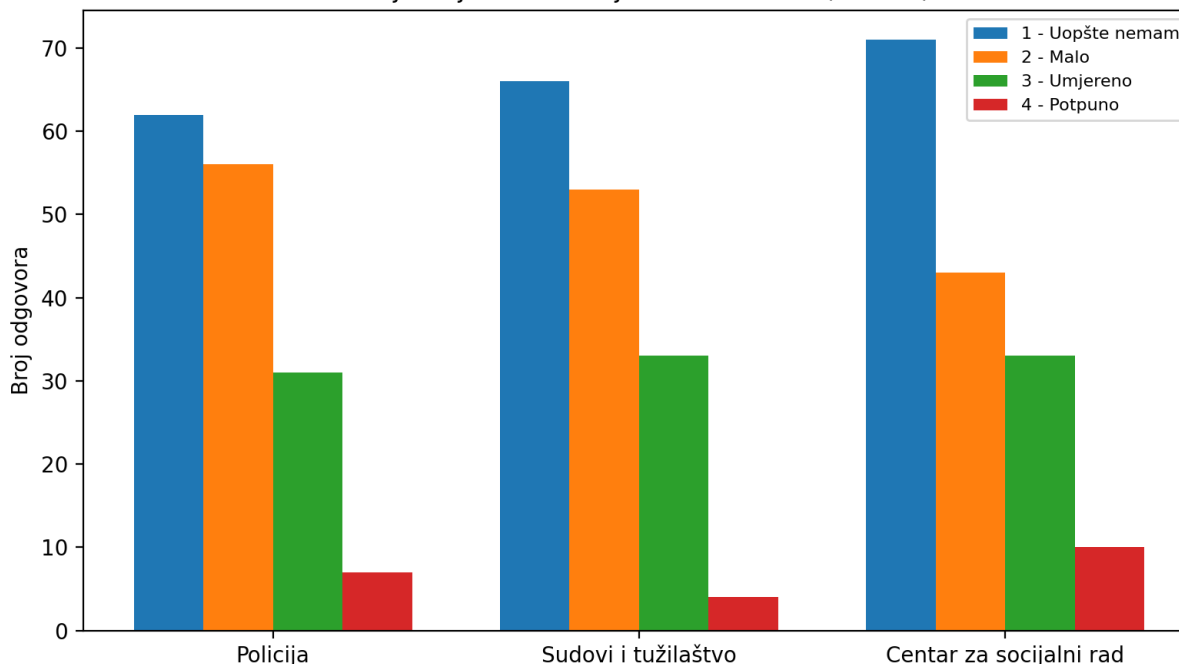

4.5. Povjerenje u institucije

Povjerenje u institucije mjeri se skalom od 1 do 4, gdje 1 znači „uopšte nemam povjerenja“, a 4 „potpuno povjerenje“. Prosječne ocjene su niske za sve tri ključne institucije: policiju, sudove i tužilaštvo, te centre za socijalni rad. Najniže povjerenje bilježe sudovi i tužilaštvo, što je posebno važno za slučajeve nasilja, diskriminacije i govora mržnje, jer upravo efikasan pravni odgovor predstavlja osnov zaštite.

Institucija	Prosječna ocjena	1 - Uopšte nemam	2 - Malo	3 - Umjereno	4 - Potpuno
Policija	1,89	62	56	31	7
Sudovi i tužilaštvo	1,84	66	53	33	4
Centar za socijalni rad	1,89	71	43	33	10

Povjerenje u institucije u zaštiti žena (n=159)

4.6. Spremnost na prijavu i percepcija zaštite

Na pitanje da li bi prijavile slučaj nasilja ili govora mržnje institucijama, 66 ispitanica navodi da bi to svakako uradilo. Međutim, značajan broj ispitanica je nesiguran ili bi prijavu podnio samo ako je slučaj ozbiljan. Ovaj nalaz ukazuje da formalno postojanje institucija nije dovoljno: žene moraju vjerovati da će prijava biti sigurna, ozbiljno tretirana i bez dodatnih posljedica po njih.

Odgovor	Broj ispitanica	Udio u validnom uzorku
Nisam sigurna	36	22,6%
Da, svakako	66	41,5%
Samo ako je ozbiljno	36	22,6%
Ne bih prijavila	10	6,3%
Bez odgovora	5	3,1%
Da, svakako, Samo ako je ozbiljno	2	1,3%
Da, svakako, Nisam sigurna	2	1,3%
Samo ako je ozbiljno, Nisam sigurna	1	0,6%
Da, svakako, Samo ako je ozbiljno, Nisam sigurna	1	0,6%

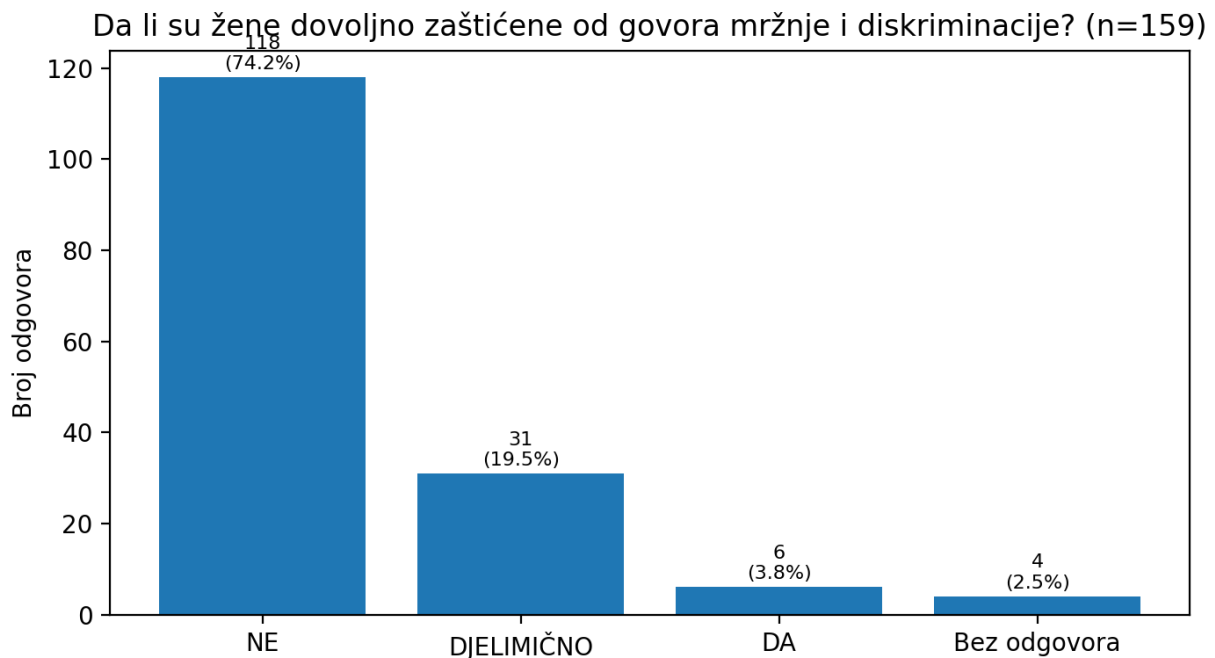
Kao glavni razlog neprijavlivanja dominira nepovjerenje u institucije, koje navodi 82 ispitanice. Slijede nepoznavanje prava i procedura, kao i strah od osude i stigme. Ovaj podatak povezuje institucionalnu zaštitu sa društvenom atmosferom: žena ne procjenjuje samo da li postoji institucija, već i da li će biti zaštićena, shvaćena ozbiljno i pošteđena dodatne viktimizacije.

Razlog	Broj ispitanica	Udio u validnom uzorku
Nepovjerenje u institucije	82	51,6%
Nepoznavanje prava i procedura	19	11,9%
Strah od osude i stigme	15	9,4%
Odgovori koji ukazuju da bi ispitanica ipak prijavila slučaj	4	2,5%

Ostali pojedinačni odgovori	6	3,8%
Bez odgovora / nije primjenjivo	33	20,8%

Na pitanje da li su žene u Crnoj Gori dovoljno zaštićene od govora mržnje i diskriminacije, 118 ispitanica odgovara negativno. Ovaj nalaz predstavlja snažan indikator da se zaštita žena ne doživljava kao dovoljno dostupna, efikasna i uvjerljiva.

Odgovor	Broj ispitanica	Udio u validnom uzorku
DA	6	3,8%
DJELIMIČNO	31	19,5%
NE	118	74,2%
Bez odgovora	4	2,5%

4.7. Najveći izazovi i nedostaci sistema zaštite

Kada ispitanice identifikuju najveće izazove za postizanje rodne ravnopravnosti, najčešće se izdvajaju patrijarhalni stavovi, ekonomska zavisnost žena, nedovoljna podrška institucija i nedostatak obrazovanja i informisanosti. Ovo pokazuje da ispitanice rodnu neravnopravnost ne vide kao jedan izolovan problem, već kao kombinaciju kulturnih, ekonomskih i institucionalnih faktora.

Izazov za rodnu ravnopravnost	Broj pomena	Udio u validnom uzorku
Patrijarhalni stavovi	84	52,8%
Ekonomska zavisnost žena	81	50,9%
Nedovoljna podrška institucija	59	37,1%
Nedostatak obrazovanja i informisanosti	58	36,5%
Niska zastupljenost žena u politici i javnom životu	36	22,6%

Kao glavni uzroci rodne neravnopravnosti najčešće se prepoznaju tradicionalni društveni i porodični obrasci, diskriminacija i predrasude u javnom životu, nezaposlenost i ekonomska nejednakost, te nedovoljna primjena zakona i politika o ravnopravnosti.

Uzrok rodne neravnopravnosti	Broj pomena	Udio u validnom

		uzorku
Tradicionalni društveni i porodični obrasci	99	62,3%
Diskriminacija i predrasude u javnom životu	75	47,2%
Nezaposlenost i ekonomska nejednakost	71	44,7%
Nedovoljna primjena zakona i politika o ravnopravnosti	43	27,0%
Nedostatak edukacije i medijske pažnje o rodnom pitanjima	34	21,4%

Kada je riječ o zaštiti žena, najčešće se kao nedostatak navodi strah žena da se obrate institucijama. To je posebno važan nalaz: problem nije samo u kapacitetu institucija, već i u percepciji sigurnosti, povjerljivosti, ozbiljnosti postupanja i vjerovatnoće da će sistem zaista zaštititi ženu.

Nedostatak u zaštiti žena	Broj pomena	Udio u validnom uzorku
Strah žena da se obrate institucijama	86	54,1%
Nedovoljna efikasnost institucija	67	42,1%
Niska društvena svijest o rodnoj ravnopravnosti	60	37,7%
Slaba međusobna saradnja institucija	48	30,2%
Nedostatak edukacije i podrške ženama	46	28,9%

5. Tematska analiza otvorenih odgovora

Otvoreni odgovori omogućavaju dublje razumijevanje podataka iz zatvorenih pitanja. Ispitanice ne govore samo o tome da rodna neravnopravnost postoji; one opisuju načine na koje se ona održava kroz porodicu, društvene norme, institucije, govor mržnje, strah od prijave i ekonomsku zavisnost. U nastavku su prikazane ključne tematske oblasti, sa stručnim tumačenjem i identifikacijom principa rodne ravnopravnosti koji su narušeni.

5.1. Rodna ravnopravnost kao formalno pravo, ali ne i svakodnevna praksa

Kvantitativni nalazi pokazuju da većina ispitanica ne smatra da žene i muškarci imaju potpuno jednake mogućnosti, niti da se principi rodne ravnopravnosti u dovoljnoj mjeri poštuju. Otvoreni odgovori dodatno pokazuju da se neravnopravnost ne doživljava samo kroz zakone ili institucije, već kroz svakodnevne situacije: ko ima autoritet, čije mišljenje se uvažava, ko ima pravo na grešku, ko se smatra odgovornim za porodicu i ko mora dodatno dokazivati sopstvenu vrijednost.

Ovaj nalaz ukazuje na jaz između normativne i stvarne ravnopravnosti. Žene formalno mogu imati pristup obrazovanju, radu i javnom životu, ali ukoliko se njihova kompetentnost, glas i autonomija stalno dovode u pitanje, ravnopravnost ostaje djelimična.

Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje vidi u odgovorima
Pravo na jednak tretman i nediskriminaciju	Ispitanice ukazuju da se žene često ne vrednuju prema sposobnostima i izborima, već kroz rodna očekivanja.
Princip jednakih mogućnosti	Većina odgovora pokazuje da formalne mogućnosti ne znače nužno stvarni pristup prilikama.
Princip stvarne, a ne samo formalne ravnopravnosti	Ravnopravnost se ne doživljava kao svakodnevna praksa, naročito u porodici, javnom prostoru i institucijama.
Princip ravnopravne društvene vidljivosti	Ženski glas i iskustvo često se posmatraju kao manje relevantni ili manje autoritativni.

5.2. Govor mržnje, omalovažavanje i narušavanje dostojanstva žena

Govor mržnje i omalovažavanje žena ispitanice najčešće prepoznaju u javnom prostoru, na internetu, u medijima, ali i u radnom i porodičnom okruženju. U ovim odgovorima posebno je vidljiv osjećaj da se žene često izlažu komentarisanjima, ponižavanju, moralnom procjenjivanju i osporavanju stručnosti ili autoriteta.

Govor mržnje prema ženama ne treba posmatrati samo kao niz uvredljivih komentara. On ima širu društvenu funkciju: održava rodne hijerarhije, šalje poruku da žene koje govore, odlučuju, rade ili izlaze iz tradicionalnih uloga mogu biti kažnjene verbalnim napadom, ismijavanjem ili diskreditacijom.

Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje vidi u odgovorima
Princip ljudskog dostojanstva	Omalovažavanje, vrijeđanje i ponižavajući govor narušavaju osnovno pravo žena na poštovanje.
Pravo na zaštitu od diskriminacije	Govor mržnje i stereotipno etiketiranje predstavljaju oblik diskriminatornog tretmana.
Pravo na slobodno i ravnopravno javno učešće	Kada žene zbog uvreda ili osude izbjegavaju javno izražavanje, ograničava se njihovo društveno učešće.
Princip zaštite od sekundarne viktimizacije	Omalovažavajući odnos prema ženama koje traže zaštitu može dodatno produbiti osjećaj nesigurnosti i nepovjerenja.

5.3. Društveno prebacivanje krivice na žene

Jedna od najsnažnijih tema u anketi jeste prebacivanje krivice na žene. Ispitanice najčešće navode razvod, porodične probleme, ponašanje djece, samohrano roditeljstvo, nasilje, moralno prosuđivanje i ekonomski položaj kao situacije u kojima društvo neopravdano usmjerava odgovornost ka ženama.

Ovaj obrazac pokazuje da se od žena često očekuje da budu nositeljke porodične stabilnosti, moralnog reda i brige o drugima. Kada se pojavi problem, društvena reakcija nije usmjerena samo na okolnosti ili odgovornost svih aktera, već se žena posmatra kao primarno odgovorna. Time se održava neravnotežan položaj, jer se na žene prebacuje veći teret kontrole, obaveza i krivice.

Tematska oblast iz otvorenih odgovora	Broj kodiranih pomena	Tumačenje
Razvod, partnerski odnosi i samohrano roditeljstvo	39	Žene se često smatraju odgovornima za opstanak ili raspad porodične zajednice.
Majčinstvo, djeca i briga	30	Od žena se očekuje primarna odgovornost za djecu, njihovo ponašanje i porodični red.
Nasilje i odgovornost žrtve	21	Dio odgovora ukazuje na opasnost da se odgovornost za nasilje prebacuje na ženu umjesto na počinioca.
Sve ili većina situacija	26	Ispitanice ukazuju da je okrivljavanje žena široko rasprostranjen društveni obrazac.
Rad, zapošljavanje i ekonomski položaj	12	Žene se krive i za ekonomske ishode, iako su izložene strukturnim preprekama.
Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje vidi u odgovorima	
Pravo na autonomiju i slobodu izbora	Žene se procjenjuju kroz očekivanja zajednice, a ne kroz pravo da samostalno odlučuju o životu.	
Ravnopravna raspodjela porodičnih odgovornosti	Odgovornost za porodicu, djecu i odnose često se dominantno pripisuje ženama.	
Princip zaštite od rodni stereotipa	Okrivljavanje žena počiva na stereotipu da je žena čuvarica porodice, morala i društvenog reda.	

Princip jednakog društvenog priznanja	Kada se ženski doprinos podrazumijeva, a krivica naglašava, narušava se jednako vrednovanje žena.

5.4. Institucionalno povjerenje i pravo na zaštitu

Nizak nivo povjerenja u policiju, sudove, tužilaštvo i centre za socijalni rad predstavlja jedan od najvažnijih nalaza za donatorsko planiranje. Institucije su formalno ključni nosioci zaštite, ali odgovori ispitanica pokazuju da se njihovo postupanje često ne doživljava kao dovoljno efikasno, osjetljivo, profesionalno i dostupno.

Otvoreni odgovori o ponašanju službenika na „prvoj liniji odbrane žena“ ukazuju na potrebu za profesionalizacijom, edukacijom i većom empatijom. Ponavljaju se ocjene da odnos službenika ne uliva povjerenje, da je neujednačen, formalan ili nedovoljno prilagođen potrebama žena koje se nalaze u situaciji nasilja, diskriminacije ili straha.

Tematska oblast	Broj kodiranih pomena	Tumačenje
Negativan ili neprofesionalan odnos	25	Dio ispitanica opisuje odnos službenika kao loš, formalan ili nedovoljno uvjerljiv.
Nedostatak empatije i podrške žrtvi	9	Pominje se potreba da službenici razumiju položaj žene i ne stvaraju dodatni pritisak.
Potreba za edukacijom službenika	6	Odgovori ukazuju na potrebu za obukama o rodno zasnovanom nasilju, komunikaciji i zaštiti.
Nedovoljna informisanost / neutralni odgovori	10	Dio ispitanica nema dovoljno iskustva ili informacija, što ukazuje i na potrebu veće vidljivosti procedura.
Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje vidi u odgovorima	
Pravo na efikasnu institucionalnu zaštitu	Nisko povjerenje ukazuje da žene nijesu sigurne da će sistem reagovati brzo, profesionalno i zaštitno.	
Pravo na pristup pravdi	Nepovjerenje u sudove i tužilaštvo može obeshrabriti prijavljivanje diskriminacije i nasilja.	
Princip institucionalne odgovornosti	Institucije moraju imati jasne procedure, obučene službenike i odgovornost za postupanje.	
Pravo na postupanje bez stigme	Žene moraju imati zaštitu bez moralnog osuđivanja, minimiziranja problema ili prebacivanja krivice.	

5.5. Prijavljivanje nasilja i govora mržnje: između spremnosti i straha

Iako značajan broj ispitanica navodi da bi prijavio nasilje ili govor mržnje, podaci istovremeno pokazuju visok nivo nesigurnosti. Odgovori „nisam sigurna“ i „samo ako je ozbiljno“ ukazuju da žene prijavu ne posmatraju kao automatski siguran korak, već kao odluku koja zavisi od težine slučaja, rizika, povjerenja u institucije i društvene reakcije.

Dominantan razlog neprijavljivanja je nepovjerenje u institucije. To pokazuje da se problem ne može riješiti samo informisanjem žena o pravima. Potrebno je da institucije pokažu vidljivu, dosljednu i povjerljivu zaštitu, jer se povjerenje ne gradi deklarativno, već kroz iskustvo postupanja.

Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje vidi u odgovorima
Pravo na sigurnost	Žene ne smiju biti dovedene u situaciju da prijavu doživljavaju kao dodatni rizik.
Pravo na efikasan pravni lijek	Ako žene ne vjeruju da će prijava dovesti do zaštite, formalno

	pravo ostaje ograničeno.
Princip dostupnosti zaštite	Zaštita mora biti jasna, pristupačna, povjerljiva i razumljiva.
Pravo na informisanost	Nepoznavanje procedura ukazuje na potrebu za jednostavnim i javno dostupnim informacijama.

5.6. Ekonomsko osnaživanje žena kao preduslov stvarne zaštite

Ekonomska dimenzija pojavljuje se u više dijelova ankete: kao jedan od najvećih izazova za rodnu ravnopravnost, kao uzrok neravnopravnosti, kao dio odgovora o zaštiti žena i kao preporuka u otvorenim odgovorima. Ekonomska zavisnost žena pomenuta je u 81 odgovoru kao izazov, dok se nezaposlenost i ekonomska nejednakost pojavljuju u 71 odgovoru kao uzrok rodne neravnopravnosti.

Ovi nalazi su posebno važni jer pokazuju da zaštita žena ne može biti svedena samo na prijavu, policijski odgovor ili sudski postupak. Žena koja nema stabilan prihod, posao, stanovanje ili podršku često ima manje mogućnosti da napusti nasilni odnos, suprotstavi se diskriminaciji ili izdrži posljedice prijave. Zato ekonomsko osnaživanje nije dodatna tema, već sastavni dio sistema zaštite i ravnopravnosti.

Iz perspektive donatora, ekonomsko osnaživanje žena treba posmatrati kao vezu između prevencije nasilja, povećanja autonomije, pristupa pravima i dugoročne društvene uključenosti. Programi zapošljavanja, mentorstva, prekvalifikacija, podrške samohranim majkama i ženama koje izlaze iz nasilja mogu imati direktan uticaj na sposobnost žena da koriste prava i učestvuju u društvu.

Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje vidi u odgovorima
Princip ekonomskog osnaživanja žena	Ekonomska zavisnost ograničava mogućnost žena da donose slobodne i sigurne odluke.
Pravo na jednake mogućnosti u radu	Nezaposlenost i ekonomska nejednakost prepoznate su kao važan uzrok neravnopravnosti.
Princip autonomije	Bez prihoda i sigurnosti, žene teže ostvaruju pravo na izlazak iz nasilnih ili diskriminatornih odnosa.
Pravo na dostojanstven život	Materijalna nesigurnost povećava izloženost pritisku, stigmi i zavisnosti od drugih.

5.7. Uloga nevladinih organizacija

Na pitanje o doprinosu nevladinih organizacija zaštiti žena i promociji rodne ravnopravnosti, najveći broj ispitanica odgovara „djelimično“. Ovaj nalaz pokazuje da NVO sektor ima prepoznatu, ali nedovoljno potpunu ulogu. Ispitanice vide prostor za jači, vidljiviji i praktičniji doprinos organizacija civilnog društva, posebno u povezivanju žena sa informacijama, podrškom, pravima i institucijama.

Odgovor	Broj ispitanica	Udio u validnom uzorku
DA	24	15,1%
DJELIMIČNO	82	51,6%
NE	44	27,7%
Bez odgovora	9	5,7%

6. Stručno tumačenje nalaza

Nalazi ankete ukazuju na kombinaciju četiri međusobno povezana nivoa problema: kulturno-normativnog, ekonomskog, institucionalnog i komunikacijskog. Rodna neravnopravnost se ne održava samo kroz zakone ili formalne politike, već kroz društvena očekivanja, ekonomske zavisnosti, način rada institucija i javni govor o ženama.

Nivo problema	Kako se prepoznaje u nalazima	Programsko značenje
Kulturno-normativni nivo	Patrijarhalni stavovi, tradicionalni porodični obrasci i prebacivanje krivice na žene.	Potrebne su edukativne i javne aktivnosti koje mijenjaju norme, posebno rad sa mladima, porodicama i lokalnom zajednicom.
Ekonomski nivo	Ekonomska zavisnost i nezaposlenost prepoznate su kao ključni izazovi i uzroci neravnopravnosti.	Potrebni su programi zapošljavanja, ekonomskog osnaživanja i podrške ženama koje su u riziku.
Institucionalni nivo	Nisko povjerenje u policiju, sudove, tužilaštvo i centre za socijalni rad.	Potrebno je jačati procedure, obuke službenika, koordinaciju i odgovornost institucija.
Komunikacijski nivo	Govor mržnje, omalovažavanje žena i nejednak javni tretman.	Potrebna je prevencija govora mržnje, medijska odgovornost i jasna javna poruka da nasilna komunikacija nije prihvatljiva.

Posebno je važno što se nalazi ne mogu tumačiti samo kao problem „nedovoljne informisanosti žena“. Ispitanice veoma jasno prepoznaju uzroke neravnopravnosti, ali istovremeno izražavaju sumnju u to da sistem može pružiti sigurnu i efikasnu zaštitu. To znači da intervencije moraju biti usmjerene i na žene, i na institucije, i na zajednicu.

Donatorski program koji bi se zasnivao na ovim nalazima treba da kombinuje tri logike djelovanja: zaštitnu, osnažujuću i transformativnu. Zaštitna logika odnosi se na institucionalni odgovor, sigurnu prijavu i pravnu podršku. Osnažujuća logika odnosi se na ekonomsko, psihosocijalno i informativno jačanje žena. Transformativna logika odnosi se na promjenu normi koje proizvode govor mržnje, okrivljavanje žena i prihvatanje nejednakog tretmana kao „normalnog“.

7. Relevantnost nalaza za donatora

Istraživanje pruža lokalno utemeljenu dokaznu osnovu za projektno planiranje u oblastima rodne ravnopravnosti, prevencije diskriminacije, borbe protiv govora mržnje, institucionalne zaštite i ekonomskog osnaživanja žena. Njegova donatorska vrijednost je u tome što ne polazi od opštih pretpostavki, već od stavova i percepcija žena koje direktno prepoznaju slabosti sistema i prioritete potrebe.

Aspekt	Značaj za donatorsko planiranje
Dokazna osnova	Podaci omogućavaju da se projektni prijedlog zasniva na konkretnim lokalnim nalazima, a ne samo na opštim formulacijama.
Identifikacija problema	Anketa jasno pokazuje da su ključni problemi nepovjerenje u institucije, govor mržnje, ekonomska zavisnost i društveno okrivljavanje žena.
Programski fokus	Nalazi opravdavaju kombinovane intervencije: obuke institucija, podršku ženama, javne kampanje i ekonomsko osnaživanje.
Monitoring vrijednost	Rezultati mogu služiti kao početna linija za praćenje promjena u stavovima, povjerenju i informisanosti nakon projektnih aktivnosti.
Zagovaračka vrijednost	Podaci su upotrebljivi za komunikaciju sa institucijama, lokalnom zajednicom, medijima i partnerima.

8. Preporuke i predložene intervencije

Preporuke su formulisane tako da budu upotrebljive za donatorski projekat, zagovaranje i planiranje aktivnosti. One kombinuju prevenciju, zaštitu, institucionalnu odgovornost, ekonomsko osnaživanje i promjenu društvenih normi.

Preporuka	Opis mjere	Mogući indikatori
1. Jačanje povjerenja u sistem zaštite	Uspostaviti jasne, povjerljive i dostupne informacije o tome kome se žene mogu obratiti u slučajevima nasilja, diskriminacije i govora mržnje.	Broj informativnih materijala; broj žena koje znaju kome se mogu obratiti; promjena u nivou povjerenja prije/poslije aktivnosti.
2. Obuke službenika na prvoj liniji kontakta	Organizovati obuke za policiju, centre za socijalni rad, zdravstvene radnike i druge službe o rodno osjetljivom postupanju, komunikaciji sa žrtvom i izbjegavanju sekundarne viktimizacije.	Broj obučених službenika; pre/post test znanja; usvojene smjernice za postupanje.
3. Ekonomsko osnaživanje žena	Razviti programe mentorstva, zapošljavanja, prekvalifikacije i podrške ženama koje su ekonomski zavisne, samohrane majke ili žene u riziku od nasilja.	Broj korisnica programa; broj individualnih planova razvoja; broj žena povezanih sa obukama, poslodavcima ili servisima podrške.
4. Prevencija govora mržnje prema ženama	Pokrenuti kampanju koja jasno komunicira da govor mržnje, omalovažavanje i online nasilje prema ženama nijesu prihvatljivi oblici javnog ponašanja.	Doseg kampanje; broj objava; broj prijavljenih/obrađenih slučajeva; promjena stavova u mini-upitnicima.
5. Rad sa mladima i obrazovnim ustanovama	Sprovesti radionice o rodnoj ravnopravnosti, stereotipima, digitalnom nasilju i poštovanju ženskog glasa u školama i omladinskim grupama.	Broj radionica; broj učenika/ca; promjena znanja i stavova prije/poslije.
6. Podrška ženama u prijavljivanju	Obezbijediti savjetodavnu, pravnu i psihosocijalnu podršku ženama koje razmatraju prijavu nasilja, diskriminacije ili govora mržnje.	Broj korisnica savjetovanja; broj izrađenih sigurnosnih/informativnih planova; zadovoljstvo korisnica podrškom.
7. Unapređenje koordinacije institucija i NVO	Razviti model saradnje između institucija i organizacija civilnog društva kako bi žene imale brži pristup informacijama, podršci i zaštiti.	Broj zajedničkih sastanaka; potpisani protokoli/smjernice; broj upućivanja korisnica između servisa.

9. Okvir za praćenje rezultata

Za donatorsko izvještavanje preporučuje se kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih indikatora. Kvantitativni indikatori mjere obim i doseg aktivnosti, dok kvalitativni indikatori mjere promjene u povjerenju, informisanosti, osjećaju sigurnosti i spremnosti žena da koriste mehanizme zaštite.

Očekivani ishod	Indikator	Izvor provjere
Ishod 1: Veća informisanost žena o pravima i dostupnoj zaštiti	% učesnica koje nakon aktivnosti znaju kome se mogu obratiti	Pre/post upitnici; evidencije radionica
Ishod 2: Veće povjerenje u sistem zaštite	Promjena prosječne ocjene povjerenja u institucije u ponovljenom mjerenju	Anketa prije/poslije; fokus grupe

Ishod 3: Jači kapacitet institucija	Broj službenika koji su prošli obuke i broj usvojenih smjernica/protokola	Liste prisustva; izvještaji sa obuka; interni akti
Ishod 4: Smanjena tolerancija na govor mržnje prema ženama	Promjena stavova učesnika/ca o prihvatljivosti omalovažavajućeg govora	Pre/post upitnici; monitoring kampanje
Ishod 5: Ekonomski osnaženije žene u riziku	Broj žena uključenih u mentorstvo, obuke ili podršku za zapošljavanje	Evidencije programa; individualni planovi; izvještaji mentora
Ishod 6: Veća vidljivost problema u zajednici	Broj javnih događaja, medijskih objava i kampanjskih interakcija	Monitoring medija i društvenih mreža

10. Rizici i pretpostavke

Rizik	Vjerovatnoća	Uticaj	Mjera ublažavanja
Niska spremnost žena da otvoreno govore o iskustvima nasilja, diskriminacije ili govora mržnje	Srednja	Visok	Obezbijediti anonimnost, povjerljivost i jasnu komunikaciju o svrsi aktivnosti.
Nepovjerenje u institucije smanjuje spremnost na prijavu	Visoka	Visok	Povezati informisanje sa konkretnom podrškom, pratnjom, savjetovanjem i vidljivim primjerima odgovornog postupanja.
Otpor dijela zajednice prema temi rodne ravnopravnosti	Srednja	Srednji/visok	Komunikaciju zasnivati na dostojanstvu, sigurnosti, dobrobiti porodice i jednakim mogućnostima.
Institucije učestvuju formalno, bez stvarne promjene prakse	Srednja	Visok	Uključiti mjerljive obaveze, pre/post procjene, smjernice i redovno praćenje.
Aktivnosti ostanu samo na nivou kampanje	Srednja	Visok	Kampanju povezati sa podrškom, edukacijom, procedurama i ekonomskim osnaživanjem žena.

11. Zaključak

Rezultati ankete pokazuju da ispitanice rodnu ravnopravnost ne posmatraju kao u potpunosti ostvareno pravo, već kao oblast u kojoj postoje ozbiljne prepreke u svakodnevnom životu. Ti problemi nijesu ograničeni na jedan sektor. Oni se istovremeno pojavljuju u porodici, javnom prostoru, ekonomskom položaju žena, institucionalnoj zaštiti i načinu na koji se o ženama govori u društvu.

Najvažniji zaključak istraživanja jeste da žene ne prepoznaju samo prisustvo diskriminacije i govora mržnje, već i slabost sistema zaštite. Nisko povjerenje u institucije, strah od prijave i percepcija da žene nijesu dovoljno zaštićene ukazuju da formalni mehanizmi nijesu dovoljni ako nijesu dostupni, efikasni, povjerljivi i osjetljivi na položaj žena.

Posebno je značajno što ispitanice ekonomske faktore prepoznaju kao jedan od ključnih uzroka rodne neravnopravnosti. Ekonomska zavisnost, nezaposlenost i stambena nesigurnost smanjuju mogućnost žena da donose slobodne odluke, napuste nasilne odnose, prijave diskriminaciju ili ostvare punu autonomiju. Zbog toga ekonomsko osnaživanje treba posmatrati kao sastavni dio zaštite žena, a ne kao odvojenu razvojnu aktivnost.

Za donatora, ovaj izvještaj pruža jasnu osnovu za planiranje programa koji istovremeno djeluje na više nivoa: osnaživanje žena, profesionalizaciju institucija, prevenciju govora mržnje, promjenu društvenih normi i jačanje ekonomskih kapaciteta žena. Takav pristup ima najveći potencijal da proizvede održivu promjenu, jer odgovara na stvarne prepreke koje ispitanice prepoznaju u svakodnevnom životu.

Nalazi potvrđuju da rodna ravnopravnost ne može biti svedena na formalnu deklaraciju ili opštu podršku ženama. Ona mora biti vidljiva kroz sigurnost, dostojanstvo, povjerenje u institucije, jednaku društvenu vrijednost ženskog glasa i stvarne mogućnosti žena da budu ekonomski i društveno samostalne.

12. Aneks: kodna knjiga za kvalitativnu analizu

Kod	Definicija	Primjeri oblasti
Patrijarhalni stavovi	Odgovori koji ukazuju na tradicionalna očekivanja o ulozi žena i muškaraca.	Porodica, javni prostor, obrazovanje, mediji
Ekonomska zavisnost	Odgovori u kojima se neravnopravnost povezuje sa nezaposlenošću, siromaštvom, stambenom ili materijalnom nesigurnošću.	Rad, zaštita od nasilja, samostalnost žena
Govor mržnje i omalovažavanje	Odgovori koji opisuju vrijeđanje, ponižavanje, stereotipe i neprijateljski govor prema ženama.	Internet, mediji, posao, javni prostor
Prebacivanje krivice na žene	Situacije u kojima se odgovornost za porodične ili društvene probleme neopravdano pripisuje ženama.	Razvod, djeca, nasilje, moral, samohrano roditeljstvo
Nepovjerenje u institucije	Odgovori koji ukazuju na sumnju da institucije mogu pružiti brzu, sigurnu i efikasnu zaštitu.	Policija, sudovi, tužilaštvo, centri za socijalni rad
Nedostatak edukacije i podrške	Odgovori koji naglašavaju potrebu za informisanjem žena, obukom službenika i obrazovanjem zajednice.	Institucije, škole, NVO, javnost
Strah od prijave	Odgovori koji ukazuju na strah od osude, stigme, posljedica ili nepovjerenje u ishod prijave.	Nasilje, govor mržnje, diskriminacija
Potreba za ekonomskim osnaživanjem	Odgovori koji prepoznaju zaposlenje, prihod i stanovanje kao uslove zaštite i autonomije.	Samohrane majke, žene u riziku, žrtve nasilja

Aneks 2. Dokumentaciona osnova

- Anketa „Između RIS“: 160 zapisa, 159 validnih odgovora za analizu, interni izvor projekta.
- Analiza ankete „Stolica za nju“, korišćena kao format i metodološki primjer za strukturu izvještaja.
- Tematsko kodiranje otvorenih odgovora izvršeno je na agregiranom nivou, bez navođenja ličnih podataka.

ANALITIČKI IZVJEŠTAJ

Istraživanje o iskustvima žena sa rodno zasnovanim nejednakim tretmanom

u okviru inicijative „Stolica za nju“

Tip dokumenta	Analitički izvještaj / dokazna osnova za donatorsko izvještavanje i planiranje aktivnosti
Istraživački instrument	Online anketa sa zatvorenim i otvorenim pitanjima
Uzorak	152 ispitanice
Period obrade	2026
Napomena	Dokument je pripremljen za donatorsku komunikaciju i javno zagovaranje; ne sadrži lične podatke ispitanica.

Sadržaj

1. Izvršni sažetak
2. Metodologija i ograničenja istraživanja
3. Kvantitativni pregled rezultata
4. Tematska analiza otvorenih odgovora
5. Stručno tumačenje nalaza
6. Relevantnost nalaza za donatora i lokalne politike
7. Preporuke i predložene intervencije
8. Okvir za praćenje rezultata
9. Rizici i pretpostavke
10. Zaključak
11. Aneks: kodna knjiga za kvalitativnu analizu

1. Izvršni sažetak

Sprovedena anketa među 152 ispitanice pokazuje da su iskustva rodno zasnovanog nejednakog tretmana rasprostranjena i da se ne mogu posmatrati kao izolovani incidenti. Na ključno pitanje da li su ikada doživjele da budu ignorisane, neodabrane ili manje uvažene samo zato što su žene, 115 ispitanica, odnosno 75,7%, odgovorilo je potvrdno. Ovaj nalaz predstavlja snažan signal da se formalno garantovana ravnopravnost u svakodnevnom životu često ne prevodi u stvarno jednako uvažavanje, jednak pristup prilikama i ravnopravno učešće u odlučivanju.

Otvoreni odgovori ukazuju na nekoliko ponavljajućih obrazaca: umanjivanje stručnosti žena u radnom okruženju, nepoštovanje ženskog mišljenja u porodici i zajednici, tradicionalna očekivanja u vezi sa brigom i kućnim obavezama, kao i osjećaj poniženja, nevidljivosti i potrebe za stalnim dokazivanjem. Diskriminacija se najčešće ne javlja isključivo kao formalna zabrana ili eksplicitno uskraćivanje prava, već kroz svakodnevne komunikacijske i institucionalne prakse: ko se sluša, kome se vjeruje, ko odlučuje i čija se kompetentnost podrazumijeva.

Za donatorsku podršku, značaj istraživanja je u tome što nudi lokalno utemeljenu dokaznu osnovu za planiranje programa u oblasti rodne ravnopravnosti, ekonomskog osnaživanja žena, prevencije diskriminacije i jačanja institucionalne odgovornosti. Nalazi ukazuju da intervencije treba da budu usmjerene ne samo na informisanje žena o pravima, već i na promjenu ponašanja institucija, poslodavaca, obrazovnih ustanova, porodica i lokalne zajednice.

Element	Sažetak
Dominantan nalaz	75,7% ispitanica navodi iskustvo ignorisanja, neodabira ili manjeg uvažavanja zbog pola.
Ključni obrazac	Nejednak tretman se najčešće manifestuje kroz neformalne mehanizme moći, stereotipe i umanjivanje autoriteta žena.
Najpogođenije oblasti	Radno okruženje, porodica, javni/društveni odnosi, obrazovanje i institucije.
Programska implikacija	Potrebne su mjere koje istovremeno jačaju žene, institucije, poslodavce i lokalne mehanizme zaštite.

2. Metodologija i ograničenja istraživanja

Istraživanje je sprovedeno putem anketnog upitnika koji je kombinovao jedno zatvoreno pitanje i više otvorenih pitanja. Zatvoreno pitanje omogućilo je osnovni kvantitativni pregled učestalosti iskustava diskriminacije, dok su otvorena pitanja omogućila dublje razumijevanje emocija, konteksta, načina reagovanja i potreba ispitanica.

Metodološki element	Opis
Ciljna grupa	Žene koje su učestvovalе u anketi i podijelile lična iskustva nejednakog tretmana.
Veličina uzorka	152 ispitanice.
Tip uzorka	Prigodni / dobrovoljni uzorak. Nalazi se ne tumače kao statistički reprezentativni za cijelu populaciju žena u Crnoj Gori.
Metod prikupljanja	Anketni upitnik sa zatvorenim i otvorenim pitanjima.
Metod obrade	Deskriptivna statistika za zatvoreno pitanje i tematska analiza otvorenih odgovora.
Etička napomena	Analiza je rađena na agregiranom nivou, bez identifikovanja ispitanica ili

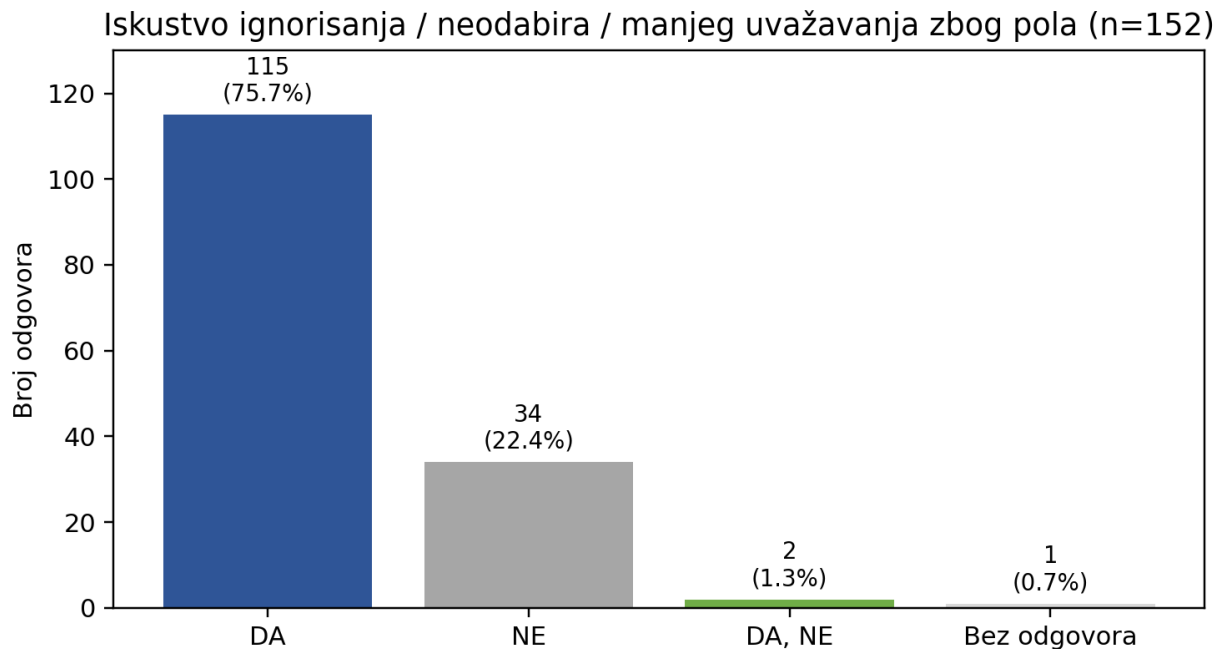
2.1. Ograničenja

- Uzorak je dobrovoljan i ne omogućava zaključivanje o procentima na nivou ukupne populacije žena.
- Odgovori su samoprijavljeni i zasnovani na ličnom iskustvu ispitanica, što je vrijedno za kvalitativnu analizu, ali zahtijeva oprez pri generalizaciji.
- Pojedine ispitanice su navodile više oblasti diskriminacije u jednom odgovoru, pa tematske kategorije nijesu međusobno isključive.
- Istraživanje ipak ima visoku programsku vrijednost jer identifikuje obrasce, potrebe i moguće tačke intervencije na lokalnom nivou.

3. Kvantitativni pregled rezultata

Na ključno pitanje o iskustvu ignorisanja, neodabira ili manjeg uvažavanja zbog pola, odgovori su raspoređeni na sljedeći način:

Odgovor	Broj ispitanica	Udio u uzorku
DA	115	75,7%
NE	34	22,4%
DA, NE / ambivalentan odgovor	2	1,3%
Bez odgovora	1	0,7%
Ukupno	152	100,0%

Grafikon 1. Distribucija odgovora na ključno pitanje ankete. Izvor: obrada anketnih rezultata, n=152.

U konzervativnom tumačenju, udio potvrdnih odgovora iznosi 75,7%. Ukoliko se u obzir uzmu i ambivalentni odgovori tipa „DA, NE“, udio ispitanica koje makar djelimično prepoznaju takvo iskustvo raste na 77,0%. Razlika nije velika, ali pokazuje da se i dio ispitanica teško opredjeljuje za jednoznačan

odgovor, što je tipično kod iskustava koja su društveno normalizovana ili se ponavljaju kroz više životnih situacija.

Indikativno tematsko kodiranje otvorenih odgovora pokazuje da se iskustva najčešće grupišu oko sljedećih oblasti. Kategorije nijesu međusobno isključive jer su ispitanice često opisivale više oblasti u jednom odgovoru.

Tematska oblast	Broj pomena*	Tipični sadržaj odgovora
Radno okruženje / zapošljavanje	44	Umanjivanje stručnosti, izbor za radno mjesto, autoritet, odnos kolega i nadređenih
Porodica / privatna sfera	44	Raspodjela obaveza, odlučivanje, očekivanja prema ženama i djevojčicama
Javni prostor / društveni odnosi	26	Komentari, nepoštovanje, očekivanje tišine i nenametljivosti
Obrazovanje	10	Škola/fakultet, odnos prema mišljenju i kompetencijama djevojaka/žena
Institucije / javne službe	8	Povjerenje u pravila, zaštitu, procedure i postupanje institucija

*Broj pomena je indikativan i zasnovan na tematskom kodiranju otvorenih odgovora, a ne na zatvorenim kategorijama iz upitnika.

4. Tematska analiza otvorenih odgovora

4.1. Radno okruženje i profesionalni status žena

Značajan broj odgovora odnosi se na posao, radno okruženje i profesionalni status žena. Ispitanice opisuju situacije u kojima su bile manje uvažene na poslu, nijesu bile birane za određene pozicije, nakon roditeljskog odsustva su bivale profesionalno degradirane, morale su više da dokazuju svoju stručnost ili su se suočavale sa pretpostavkom da muškarci imaju veći autoritet.

Ovi nalazi ukazuju na kršenje principa **jednakih mogućnosti u oblasti rada**. To uključuje:

1. pravo na jednak pristup zapošljavanju;
2. pravo na vrednovanje prema kompetencijama;
3. pravo na jednaku mogućnost napredovanja;
4. pravo na radno okruženje bez stereotipa i omalovažavanja;
5. pravo da roditeljstvo, bračni status ili pol ne budu prepreka profesionalnom razvoju.

Posebno je važno što se iz odgovora vidi da žene često moraju dodatno dokazivati ono što se muškarcima unaprijed priznaje. Takav obrazac ukazuje na postojanje neformalnih barijera koje ženama otežavaju profesionalni razvoj, čak i kada formalno imaju ista prava.

Problem nije samo u formalnom pristupu zaposlenju, već u načinu na koji se procjenjuje ženska kompetentnost. Iz odgovora se jasno vidi da se muškarcima autoritet često unaprijed pripisuje, dok žene moraju dodatno dokazivati znanje, ozbiljnost i sposobnost.

To je posebno važno jer Zakon o rodnoj ravnopravnosti predviđa stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce u svim oblastima društvenog života, dok antidiskriminacioni okvir zabranjuje neposredno i

posredno nejednako postupanje. Ipak, nalazi ankete pokazuju da se diskriminacija često ne dešava kroz formalnu odluku, već kroz procjenu, preporuku, povjerenje, raspodjelu zadataka i neformalnu moć.

Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje principa vidi u odgovorima ispitanica
Pravo na jednak tretman i nediskriminaciju	Žene navode da nijesu vrednovane isključivo prema znanju, radu i sposobnostima, već kroz rodna očekivanja i stereotipe.
Pravo na jednake mogućnosti u zapošljavanju i napredovanju	Nejednak pristup pozicijama, odgovornostima i profesionalnim prilikama ukazuje na postojanje neformalnih barijera.
Pravo na jednako vrednovanje rada i kompetencija	Muškarcima se autoritet često unaprijed priznaje, dok žene moraju dodatno dokazivati stručnost i ozbiljnost.
Princip ekonomskog osnaživanja žena	Ograničen profesionalni razvoj utiče na ekonomsku samostalnost žena, njihovu pregovaračku moć i mogućnost dugoročnog napredovanja.
Pravo na radno okruženje bez stereotipa	Stereotipne pretpostavke o sposobnostima žena proizvode nejednak tretman i smanjuju njihovu profesionalnu vidljivost.

4.2. Porodica kao prostor reprodukcije rodnih uloga

Porodična sfera se u odgovorima pojavljuje kao mjesto u kojem se rodne norme uče, potvrđuju i prenose. Ispitanice opisuju nejednaku raspodjelu kućnih i brigačkih obaveza, manji prostor za odlučivanje i očekivanje da žena bude tolerantna, tiha ili primarno odgovorna za emocionalni i porodični rad. Ovi nalazi su važni jer pokazuju da diskriminacija ne počinje na tržištu rada; ona se često razvija ranije, kroz svakodnevna porodična pravila i očekivanja.

Ispitanice ukazuju na tradicionalne obrasce prema kojima se od žena očekuje da preuzmu veći dio kućnih, porodičnih i brigačkih obaveza, dok se muškarcima češće priznaje pravo na odlučivanje, slobodu i autoritet.

Ovdje su narušeni sljedeći aspekti rodne ravnopravnosti:

1. ravnopravna raspodjela porodičnih obaveza;
2. ravnopravno odlučivanje unutar porodice;
3. jednako vrednovanje ženskog rada u domaćinstvu;
4. pravo žena da ne budu svedene isključivo na ulogu majke, supruge ili osobe zadužene za brigu o drugima.

Ovi nalazi su naročito značajni zato što privatna sfera često ostaje izvan institucionalnog fokusa, iako upravo porodica često predstavlja prvo mjesto gdje se rodne uloge uče, prenose i normalizuju.

Ako se djevojčice i žene od najranijeg uzrasta uče da manje odlučuju, više ćute, više trpe i više preuzimaju obaveze, takav obrazac se kasnije prenosi i na obrazovanje, rad, javni život i politiku.

Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje principa vidi u odgovorima ispitanica
Ravnopravna raspodjela porodičnih obaveza	Od žena se očekuje da nose veći dio neplaćenog kućnog i brigačkog rada.
Ravnopravno odlučivanje unutar porodice	Odgovori ukazuju da muškarci često imaju veći autoritet u porodičnim odlukama.
Jednako vrednovanje neplaćenog rada žena	Kućni i brigački rad žena često se podrazumijeva i ostaje društveno i ekonomski nevidljiv.
Pravo žena na autonomiju i slobodu izbora	Tradicionalna očekivanja ograničavaju mogućnost žena da odlučuju o vlastitim prioritetima.
Pravo žena da ne budu svedene na stereotipne rodne uloge	Žene se često posmatraju prvenstveno kroz ulogu majke, supruge ili osobe zadužene za brigu o drugima.

4.3. Javni prostor i društveno učešće

Jedna od najizraženijih tema u odgovorima jeste nepoštovanje ženskog mišljenja. Ispitanice često navode da se njihovi stavovi ne saslušaju, da se njihovo mišljenje ne uzima ozbiljno ili da odluke donose drugi, najčešće muškarci.

Ovdje je narušen veoma važan segment rodne ravnopravnosti: **ravnopravno učešće žena u donošenju odluka.**

To se ne odnosi samo na politiku ili institucije. Odgovori pokazuju da se isključivanje žena iz odlučivanja dešava i u porodici, na poslu, u društvenim odnosima i lokalnoj zajednici. Kada se ženi uskraćuje pravo da bude saslušana, da utiče na odluku ili da njeno mišljenje ima težinu, ona se stavlja u podređen položaj.

Ovo je posebno važno za lokalne politike rodne ravnopravnosti, jer pokazuje da nije dovoljno samo formalno uključiti žene u procese. Potrebno je obezbijediti da njihovo učešće bude stvarno, uticajno i poštovano.

Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje principa vidi u odgovorima ispitanica
Pravo na ravnopravno učešće u odlučivanju	Odgovori ukazuju da se odluke često donose bez stvarnog uključivanja žena ili bez uvažavanja njihovog stava.

Princip ravnopravne raspodjele moći	Muškarcima se češće pripisuje autoritet odlučivanja, dok se žene pozicioniraju kao manje uticajne.
Pravo na jednak glas i uvažavanje mišljenja	Ignorisanje stavova žena predstavlja oblik simboličkog isključivanja iz procesa odlučivanja.
Princip participativne ravnopravnosti	Formalno prisustvo žena nije dovoljno ukoliko njihovo učešće nije stvarno, uticajno i poštovano.

4.4. Obrazovanje i rani obrasci nejednakosti

Iako obrazovanje nije najčešće pomenuta oblast, odgovori koji se na njega odnose imaju preventivni značaj. Škola i fakultet nijesu samo mjesta sticanja znanja, već i prostori u kojima se uči ko ima autoritet, ko govori, ko se ohrabruje i čija se ambicija podržava. Zbog toga je obrazovni sistem važna ulazna tačka za promjenu stereotipa.

4.5. Institucije i povjerenje u zaštitu

Dio odgovora ukazuje na potrebu za jasnijim pravilima, procedurama i efikasnijom zaštitom. Kada žene procjenjuju da je sigurnije ćutati nego prijaviti nepravdu, to ukazuje na deficit povjerenja u postojeće mehanizme zaštite. Za donatorske programe ovo je posebno važno jer pokazuje potrebu za jačanjem dostupnosti, vidljivosti i kredibiliteta lokalnih servisa podrške.

5. Načini reagovanja i psihosocijalne posljedice

Odgovori pokazuju da žene ne reaguju jedinstveno na diskriminaciju. Dio ispitanica navodi suprotstavljanje, traženje podrške i jasno izražavanje stava. Drugi dio opisuje ćutanje, povlaćenje ili izbjegavanje konflikta. Ovakve reakcije ne treba tumačiti kao pasivnost, već kao racionalnu procjenu rizika u okolnostima u kojima reakcija može imati društvene, porodične ili profesionalne posljedice.

Obrazac reagovanja	Opis	Programska implikacija
Aktivno suprotstavljanje	Ispitanice se protive nepravdi, argumentuju svoj stav ili traže podršku.	Pokazuje postojanje svijesti o pravima i potencijal za zagovaračko osnaživanje.
Ćutanje ili povlaćenje	Ispitanice izbjegavaju konflikt zbog straha, stida, nepovjerenja ili procjene da reakcija neće promijeniti ishod.	Ukazuje na potrebu za sigurnim kanalima prijave, podrškom i zaštitom od posljedica.
Traženje podrške	Dio ispitanica se obraća porodici, kolegama ili drugim osobama od povjerenja.	Pokazuje značaj neformalnih i formalnih mreža podrške.

Emocionalne posljedice koje se ponavljaju u odgovorima uključuju osjećaj poniženja, ljutnje, nevidljivosti, smanjenog samopouzdanja i potrebe za dokazivanjem. Ovi nalazi potvrđuju da

diskriminacija nije samo pravno ili administrativno pitanje, već pitanje dostojanstva, društvene pripadnosti i mentalnog opterećenja žena.

Princip rodne ravnopravnosti	Kako se narušavanje principa vidi u odgovorima ispitanica
Princip ljudskog dostojanstva	Ponižavanje, omalovažavanje i ignorisanje direktno narušavaju dostojanstvo žena.
Pravo na zaštitu od diskriminacije	Iskustva žena pokazuju potrebu za prepoznavanjem i ozbiljnim tretiranjem i suptilnih oblika diskriminacije.
Pravo na poštovanje bez stereotipa	Svođenje žena na stereotipne rodne uloge umanjuje njihovu individualnost i društvenu vrijednost.
Princip jednakog društvenog priznanja	Osjećaj nevidljivosti pokazuje da doprinos žena nije jednako prepoznat i vrednovan.

6. Stručno tumačenje nalaza

Nalazi ankete ukazuju na kombinaciju tri nivoa neravnopravnosti: individualnog, institucionalnog i strukturnog. Na individualnom nivou, žene se suočavaju sa komentarima, omalovažavanjem i ignorisanjem. Na institucionalnom nivou, problem se javlja kroz nejednake procedure, nevidljive kriterijume i slabu zaštitu. Na strukturnom nivou, rodne norme određuju šta se od žena očekuje u porodici, na poslu i u javnom prostoru.

Nivo problema	Kako se prepoznaje u nalazima	Mogući odgovor programa
Individualni nivo	Komentari, ignorisanje, potcjenjivanje, nepoštovanje mišljenja.	Radionice, mentorska podrška, psihosocijalno osnaživanje, pravno informisanje.
Institucionalni nivo	Nedovoljno jasne procedure, slaba zaštita, nejednaka primjena pravila.	Protokoli za prijavu diskriminacije, obuke zaposlenih, kontakt tačke za rodnu ravnopravnost.
Strukturni nivo	Stereotipi, tradicionalna podjela uloga, normalizacija muškog autoriteta.	Javne kampanje, rad sa muškarcima i mladima, obrazovni programi i lokalne politike.

Ovakvo tumačenje je važno za donatore jer pokazuje da jednokratne aktivnosti podizanja svijesti nijesu dovoljne. Potreban je kombinovani pristup: jačanje kapaciteta žena, promjena institucionalnih praksi, rad sa zajednicom i sistematsko praćenje rezultata.

7. Relevantnost nalaza za donatora i lokalne politike

Nalazi istraživanja su usklađeni sa savremenim pristupom rodnoj ravnopravnosti koji naglašava da formalna prava moraju biti praćena stvarnim pristupom mogućnostima, zaštiti i odlučivanju. U Crnoj Gori je nakon isteka prethodnog strateškog ciklusa objavljena Nacionalna strategija rodne

ravnopravnosti 2025–2029, dok javni izvori UN sistema u Crnoj Gori naglašavaju da se jednakost mora odraziti u svakodnevnom životu – u domovima, zajednicama, radnim sredinama i institucijama.

Aspekt	Značaj
Donatorska relevantnost	Istraživanje daje lokalno utemeljene dokaze o potrebama žena i pomaže da se aktivnosti planiraju na osnovu iskustava korisnica, a ne samo na osnovu opštih pretpostavki.
Lokalna relevantnost	Nalazi mogu biti korišćeni za izradu ili unapređenje lokalnih akcionih planova za rodnu ravnopravnost, posebno u oblastima rada, obrazovanja, porodice i institucionalne zaštite.
Zagovaračka vrijednost	Podaci omogućavaju jasnu komunikaciju prema opštini, institucijama, poslodavcima i javnosti o tome gdje žene prepoznaju najveće prepreke.
Monitoring vrijednost	Anketa može poslužiti kao početna linija za praćenje promjena nakon sprovedenih aktivnosti.

8. Preporuke i predložene intervencije

Preporuke su strukturisane tako da budu upotrebljive za donatorski projekat, lokalno zagovaranje i pripremu akcionog plana. Predložene mjere kombinuju prevenciju, zaštitu, osnaživanje i institucionalnu odgovornost.

Preporuka	Opis mjere	Mogući indikatori
1. Institucionalna zaštita i prijavljivanje	Uspostaviti vidljive, povjerljive i dostupne kanale za prijavu diskriminacije u lokalnoj zajednici i radnom okruženju.	Broj uspostavljenih kontakt tačaka; broj informativnih materijala; broj korisnica koje znaju gdje mogu prijaviti diskriminaciju.
2. Radno okruženje i poslodavci	Organizovati obuke za poslodavce, javne ustanove i lokalnu upravu o rodno odgovornom upravljanju, jednakim mogućnostima i prevenciji diskriminacije.	Broj obučanih poslodavaca/institucija; usvojeni interni protokoli; broj organizacija koje uvode rodne indikatore.
3. Ekonomsko i profesionalno osnaživanje žena	Razviti mentorski program za žene, posebno za mlade žene i žene koje žele napredovanje ili ulazak u javni/profesionalni život.	Broj učesnica mentorstva; broj izrađenih individualnih planova razvoja; samoprocjena samopouzdanja prije/poslije.
4. Porodica i ravnopravno roditeljstvo	Sprovesti edukativne radionice za roditelje, mlade parove i zajednicu o ravnopravnoj raspodjeli kućnih i brigačkih obaveza.	Broj radionica; broj učesnika/ca; promjena stavova mjerena kratkim pre/post upitnikom.
5. Obrazovanje i mladi	Uključiti škole i omladinske grupe u programe koji razbijaju stereotipe o „muškim“ i „ženskim“ ulogama.	Broj škola/omladinskih grupa; broj učenika/ca; izrađeni edukativni materijali.
6. Javna kampanja	Pokrenuti lokalnu kampanju koja promovise pravo žena na glas, uvažavanje, odlučivanje i dostojanstven tretman.	Doseg kampanje; broj medijskih objava; angažman zajednice; broj javnih događaja.
7. Lokalni monitoring rodne ravnopravnosti	Uvesti godišnje ili polugodišnje praćenje iskustava diskriminacije i percepcije	Redovno sprovedena anketa; komparativni izvještaji;

	ravnopravnosti u lokalnoj zajednici.	uključivanje nalaza u lokalne politike.

9. Okvir za praćenje rezultata

Za donatorsko izvještavanje preporučuje se kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih indikatora. Kvantitativni indikatori mjere obim aktivnosti i doseg, dok kvalitativni indikatori mjere promjene u znanju, stavovima, osjećaju podrške i povjerenju u mehanizme zaštite.

Očekivani ishod	Indikator	Izvor provjere
Ishod 1: Veća informisanost žena o pravima i dostupnoj zaštiti	% učesnica koje nakon aktivnosti znaju kome se mogu obratiti u slučaju diskriminacije	Pre/post upitnik; evidencija radionica
Ishod 2: Jači kapacitet institucija i poslodavaca	Broj institucija/poslodavaca koji usvajaju ili unapređuju procedure za jednak tretman	Izvještaji partnera; interni akti; zapisnici
Ishod 3: Veća vidljivost problema u zajednici	Broj javnih događaja, medijskih objava i kampanjskih interakcija	Monitoring medija i društvenih mreža
Ishod 4: Promjena stavova prema rodnom uloga	Promjena u odgovorima na pitanja o ravnopravnom odlučivanju i podjeli obaveza	Kratki upitnici prije/poslije aktivnosti
Ishod 5: Održiv lokalni mehanizam praćenja	Periodično sprovedeno mjerenje i korišćenje nalaza u lokalnim politikama	Godišnji izvještaj; zapisnici sa sastanaka lokalnih aktera

10. Rizici i pretpostavke

Rizik	Vjerovatnoća	Uticaj	Mjera ublažavanja
Niska spremnost žena da prijave iskustva diskriminacije	Srednji	Visok	Obezbijediti anonimnost, povjerljivost i jasnu komunikaciju o svrsi prikupljanja podataka.
Otpor dijela zajednice prema temi rodne ravnopravnosti	Srednji	Srednji/visok	Komunikaciju zasnovati na jeziku jednakih mogućnosti, dostojanstva i dobrobiti porodice i zajednice.
Nedovoljna uključenost institucija i poslodavaca	Srednji	Visok	Uključiti ih od početka kroz konsultacije, obuke i zajedničko definisanje procedura.
Aktivnosti ostanu na nivou kampanje bez sistemskog efekta	Srednji	Visok	Povezati kampanju sa konkretnim mehanizmima prijave, obukama i monitoringom.

11. Zaključak

Istraživanje potvrđuje da ispitanice ne opisuju izolovane neprijatnosti, već ponavljajuće obrasce nejednakog tretmana koji utiču na njihovo samopouzdanje, profesionalni razvoj, društvenu vidljivost i spremnost da učestvuju u odlučivanju. Najvažniji zaključak nije samo da veliki broj žena prepoznaje diskriminaciju, već da se ona najčešće održava kroz svakodnevne odnose i neformalne prakse koje su često normalizovane.

Zbog toga odgovor mora biti sistemski. Donatorska podrška može imati snažan efekat ukoliko bude usmjerena na kombinaciju aktivnosti: osnaživanje žena, jačanje institucionalnih procedura, edukaciju poslodavaca i zajednice, rad sa mladima i muškarcima, te uspostavljanje lokalnog sistema praćenja rodne ravnopravnosti. Ovaj izvještaj pruža osnov za takav pristup i može služiti kao početna analitička osnova za projektni prijedlog, zagovarački dokument ili lokalni akcioni plan.

Aneks 1. Kodna knjiga za kvalitativnu analizu

Kod	Definicija	Primjeri oblasti
Umanjivanje stručnosti	Odgovori u kojima ispitanica navodi da znanje, sposobnost ili autoritet nijesu jednako uvaženi.	Radno okruženje; javni nastupi; obrazovanje
Isključivanje iz odlučivanja	Situacije u kojima se mišljenje žene ne traži, ne sluša ili nema stvarnu težinu.	Porodica; posao; zajednica
Tradicionalna podjela uloga	Očekivanja da žena preuzima većinu kućnih, brigačkih ili emocionalnih obaveza.	Porodica; partnerski odnosi
Ponižavajući / omalovažavajući tretman	Komentari, ton, postupci ili ponašanja koja narušavaju dostojanstvo.	Radno okruženje; javni prostor; institucije
Traženje zaštite i podrške	Odgovori koji ukazuju na potrebu za pravilima, sankcijama, podrškom ili procedurama.	Institucije; poslodavci; zajednica

Aneks 2. Izvori i dokumentaciona osnova

- Anketa „Stolica za nju“: 152 odgovora ispitanica, interni izvor projekta.
- Postojeća analiza rezultata ankete o iskustvima žena sa rodno zasnovanom diskriminacijom, interni radni dokument.
- Vlada Crne Gore, Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2025–2029.
- Vlada Crne Gore / Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021–2025 sa akcionim planom.
- Ujedinjene nacije u Crnoj Gori, javna saopštenja i programski prioriteti u oblasti rodne ravnopravnosti.
- MONSTAT, Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru, 2023.